Q. D. B. V.

De

ORDINE,

qvi dicitur,

ENSIFERORVM,

publice disputando vires experietur,

PRAESIDE

CONRADO SAMVELE SCHVRZFLEISCHIO,

PROF. PVBL.

ANDREAS Hornung/

Revalia-Livonus.

ad d. III. Ian. Anni cIɔ Iɔc XXCV.

In Auditorio Maiori,

CVM PRIVILEGIO SEREN. EL. SAXON.

Disputatio XXII.

LIPSIAE, Apud NICOLAVM SCIPIONEM.

cIɔ Iɔc XCIIX.

I.

DIu Germani in Livonia magnis viribus militarunt, et rudes barbarosqve populos semel iterumqve armis oppugnarunt, et Ordinem cum insigni *ensis* professi, Livoniam finitimasqve regiones subegerunt, ac religionis titulo id sibi licere rati, allatis et acceptis invicem cladibus, bellum sacrum gesserunt. *Arnoldus Lubecensis Chron. Slavor. lib. VII. cap. 9.*

II. Cum haec fierent, Philippus et OTTO IV. Caesares in Occidente, dissidebant; in augusta ad Bosphorum urbe Balduinus Flander, summoto Duca Alexio, regnabat, cuius epistola de obsessa et capta Cpli superest, qvam ad Ottonem perscripsit, dignam lectu, et non dubiam conversi Graeco-Romanorum Imperii testem. *Arnoldus lib. VI. cap. 19. 20. Godefridus Monachus in annal. an. MCXCVIII. et an. MCCIII.* Sub idem tempus Romanae sedi praefuit Innocentius III. rebus ex utilitate sua ordinandis maxime sedulus, et religionis ac potentiae incrementa pari ratione metiri solitus, temporumqve apprime gnarus, qvi per execrationum formulas qvasi per fulmina Reges Principesqve terrebat, vel, si occasio posceret, vehementer ciebat, atqve in aliam mentem impellebat. Cuius epistolas emiserunt *Franciscus Bosqvetus, et Stephanus Baluzius*, qvarum pleraeqve ad Livoniam pertinent, et Innocentii industriam ostendunt, atqve huic sane instituto lucem afferunt, qvas tamen scriptores vernaculi et vulgares, qvi de Ordine hoc commentati sunt, non lectitarunt.

III. His temporibus congruit Albertus, tertius in serie Antistitum Livonorum, qvi Rigam, ad Dunam fl. situ ad aspectum pulchro structam, qvanto potuit conatu munivit, ut sedes ibi esset et praesidium contra feroces et non Christianos populos, et belli robur foret seminariumqve coloniarum. *Albertus Cranzius Vandaliae lib. VII. cap. 21.* Sed origo Rigae ab altiore initio re-

repetenda, atqve cum aetate Meinhardi, primi Rigensium Antistitis, coniungenda est, ita ut respondeat an. MCXXCVI. si temporum rationes ineantur. Qvam sententiam Arnoldi testimonio firmamus, qvippe qvi ad eosdem calculos revocat, annumqve sedis ibi constitutae definit, qvem modo tradidi, et approbavi. *l.VII.c.9.* Hinc locus ille cultus religionisqve causa freqventatus, et post decessum Meinhardi ac Bertholdi Antistitum, moenibus circundatus communitusqve est, qvod accidit, Alberto Antistite, qvi effecit, ut formam dignitatemqve urbis obtineret. Non explicate tradit Ioannes Magnus, qvum per occasionem rerum Sueogothicarum transit in regiones finitimas, et Rigam metropolin A. M CLXXXVI. coepisse affirmat, *hist. Goth.lib.XVIII.cap.ult.* Fallit, si metropolin pro urbe sumit, neqve accurate loqvitur, si ultimam sedis episcopi originem denotat, propterea qvod metropolis usu iuris pontificii sumpta serius coepit. Peritior harum rerum fuit David Chytraeus, et explicate scripsit, et in hoc argumento solertiam probavit. *Vandal.p.17.* Cum qvo iungatur Caesar Baronius *in annal. eccl. t. XII. an.1186.* Multae profecto sedes fundatae, multaqve sacerdotia amplissima instituta sunt, priusqvam ex occasione eorum urbes struebantur.

IV. Qvo auctore eqvestris ille Ordo initium ceperit, mea refert, ut perqviram, etsi non convenit inter scriptores, qvi omnem eo contulerunt operam, ut explicatam redderent huius sodalitatis originem, qvam tamen multa et longa exercitatione conseqvi non potuerunt. Mihi in eam curam incumbenti qvaerendus est conditor, qvem argumenta rerum ostendunt, et a qvo rationes temporum non abhorrent.

V. Illo, et adhuc lubrico, rei Christianae statu, Albertus provinciam Episcopi Rigensis administrabat, et manu armisqve utendum censebat, cum religio in discrimen veniret, et metuendus esset impetus non cultorum hostium, qvi durum servitutis iugum graviter ferebant, neqve id aliter depelli posse existimabant,

bant, qvam si Riga potentiae sedes excinderetur. Igitur Albertus, futuri solicitus, a Meinhardi, Livonorum *Apostoli*, mansvetudine discessit, et belli disciplina, armorumqve usu invasuros coercuit, et munita moenibus Riga, pariter sacra et fortunas omnes in tuto collocavit. Commodum tunc *Fratres* sacram militiam professi, ad tuendam religionis causam exciti, insignia duorum rubri coloris ensium, ab Innocentio III. susceperunt, et mutuo se cohortati, pro religione propaganda strenue certarunt, ut spatium terrarum, qvas occupaturi essent, sub auspiciis Germanicis possiderent. *V. Caspar Schutz in Chron. rer. Pruss. p. 16. Balthasar Russovius in Chr. Livonico, ex eoq; Nicolaus Specht in oratione de Livonia, qvae anno MDCXXX. evulgata est, Ioannes Isacius Pontanus in hist. rerum Danicarum lib. VI. p. 260. Cyriacus Spangenberg in eo corrigendus, qvod Bertholdum priorem Alberto Antistitem appellavit Archiepiscopum, in speculo Nobilitatis lib. XI cap. 10. Ioannes Caspar Venator de Mariano Tevtonico eqvestri Ordine lib. I. cap. 2. Franciscus Modius, in libro singulari de Ordinum ecclesiasticorum origine, fatetur, sibi non liqvere, qvo argumento aut autore fratres militiae sacrae insignia sua gerant. Christophorus Hartknoch ex auctore Chronici Ordinis refert, hos Eqvites ab Alexandro III. Pont. Rom. institutos, et confirmatos, Albertoqve Episcopo fuisse additos, in animadversionibus ad Petri Dusburgii Chronicon Prussiae part. III. cap. 28.* Qvod vero non est consentaneum, et prorsus atqve omnino temporum argumentis repugnat. Nam diu ante fatis concesserat Alexander III. qvam sodalitas haec instituta, et assensu Pontificis confirmata est, qvod fasti Pontificum, et annales illorum temporum ecclesiastici iuxta et profani evincunt. An. MCXXCI. vivis exemptus est Alexander III. ut recte in annalibus Caesar Baronius supputavit. An. autem MCCV. Ordo eqvestris firma societate coivit, et auctoritate Innocentii III. stabilitus est, *ut in annalium ecclesiasticorum Baronii continuatione Henricus Spondanus commemorat ad h. an.* Vbi idem nominat duas Innocentii III. epistolas, ab iis diversas, qvibus causam *ecclesiae* Livonicae *fidelibus* in

Saxonia finitimis tuendam commendavit; qvippe ex qvibus non eliciamus, confirmationem huius Ordinis ab Innocentio III. esse factam. Nihil de ea in his talibus epistolis reperimus, neqve alteras epistolas, qvae ad Ordinem spectant, reddidit Spondanus, contentus indicasse *Bosqvetum*, apud qvem extant: neqve haec mens Spondani fuit, ut auctoritate harum, qvas laudat, epistolarum, probare institueret confirmationem Ordinis, qvae Innocentio III. accepta fertur. In tota enim hac causa nititur consensu scriptorum, qvi de hoc Ordine prodiderunt. In qvo probandi genere non satisfacit mihi Hartknochius, novitius et diligens rerum Prussicarum scriptor, *in Prussia veteri et nova part. III. cap. 2.* A conseqventi tamen ratiocinari licet, non posse dubitari, qvin praedictus Pontifex confirmarit hunc Ordinem, qvem tuendum susceperit, qvemqve patrocinio suo ornarit. *Vid. Innocentii III. epistolae 141. et 142. lib. XIII. collat. ep. 191. l. II. castigatioris et plenioris Stephani Baluzii editionis.* Idem Pontifex honorifice appellat, et litera maiuscula M. designat *bonae memoriae Meinhardum Episcopum Livoniensem*, et comparatione temporum instituta admonet, rem Christiani coetus in deterius lapsam, ope et auxilio defensorum instaurari oportere, *ep. 191. c. l.* Qvamvis ibi haud nominarit fratres sacrae militiae, qvi *Ensiferi* dicuntur, utpote qvi post Meinhardi tempora, qvae Pontifex respicit, societate coiverunt. Verba autem in extremo Innocentianae epistolae posita: *omnes, qvi ad defendendam Livoniensem ecclesiam, et Christianos in illis partibus constitutos, divino Zelo succensi duxerint transeundum, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et eis apostolici patrocinii beneficium impertimur?* maxime spectant ad sacri belli socios, Christianis laborantibus subsidio ituros, qvos spe veniae delictorum, et fiducia patrocinii excitabat Innocentius III. qvae occasio causaqve fuit instituendi Ordinis fratrum militiae Christi. Qvos expresse nominavit *in ep. 141. et seq. l. c. et ep. 119. 121. 123. 129. lib. XVI.* Fuit tunc praesul Rigensium Albertus, qvo ad clavum sacri muneris sedente, fratres militiae Christi in Ordinem

coa-

coaluerunt. Igitur conſentientibus rerum temporumqve argumentis monſtrari poteſt, *in epiſtola 141. qvae AL. Rigenſi Epiſcopo* inſcripta eſt, non alium denotari, qvam hunc, de qvo ſaepius diximus, Albertum.

VI. Illud forte incertum obſcurumqve videri poteſt, et adhuc interpretatione indiget, utrum Alberto tertio Livonorum Epiſcopo annitente et invitante, an etiam adiuvante et auſpicante, fundamentum huius Ordinis iactum fuerit, qvod ſine odio et invidia ediſſeram, nec laude ſua fraudabo Albertum, neqve tamen *Henrico Spondano* aſſentiar, qvi ei titulum *Apoſtoli* addidit, qvem potiori iure, et evidentiori ratione Meinhardo tribuendum duxi: qvippe qvi more *Apoſtolorum* non vi et armis, ſed verbo et exemplis rudes incultosqve populos ad doctrinam ſalutarem inſtituit: contra Albertus gladium diſtrinxit, et bella geſſit, ac ſigna intulit, et docendi partes cum militiae ſtudiis vel coniunxit, vel commutavit. Nullae ceteroqvin tabulae etiamnum extant, qvibus coepti huius Ordinis gloria Alberto vindicatur: qvinimo ſuppetunt argumenta, qvae oſtendunt, inter Epiſcopum et Ordinem multas et magnas fuiſſe lites atqve aemulationes. Proinde Innocentius III. omni conſilio et induſtria elaboravit, et componendi diſſidii cauſa auctoritatem ſuam interpoſuit, ac Epiſcopo, niſi acqvieſceret, ſacram cenſuram denunciavit. Etenim praeſul Rigenſis in parte emolumentorum et *redituum* Ordini faceſſebat negotium, iniuriamqve inferebat: qvam facere eum vetuit Pontifex, et iuſtitiae ac aeqvitati conſuluit, et fidem patrocinii Magiſtro fratribusqve militiae datam praeſtitit, nihilqve praeter officium admiſit, ſiqvidem ad tuendam Magiſtri fratrumqve cauſam pertineret. *V. epiſtolae Innocentii paulo ante dictae.* Tum vero Arnoldus, gnavus, et aetate proximus probatiſſimusqve ſcriptor, literis mandavit initia et originem Ordinis, ſed de auctore eius Alberto Epiſcopo nihil conſignavit, et paulo poſt ſimultatem altercationemqve, inter hunc et fratres militiae exortam, percenſuit, ubi nihil annotavit *Bangertus*, etſi habere potuit, unde lucem af-

fer-

ferret, nominatim ex Innocentii III.epistolis,qvae hoc negotium maximopere illustrant,*ep.141.142.l.XIII.*Ita autem scriptum reliqvit *Abbas Lubecensis Arnoldus lib.VII.c.9.Multi etiam continentias voventes, et soli Deo militare cupientes,forma qvadam Templariorum omnibus renunciantes,Christi militiae se dediderunt, et professionis suae signum in forma gladii,qvo pro Deo certabant,in suis vestibus praeferebant.* Nec ideo tamen Ordini Templariorum subiecti erant, atqve ea de causa suo et peculiari signo ab illis discernebantur, ut anno tertio decimo Pontificatus Innocentius III.ad Albertum in Livoniam perscripsit.Post haec idem Arnoldus refert seqventia.*Orta tamen fuit inter Dominum Episcopum* (Albertum) *et fratres supra dictos, qvi Dei milites dicuntur* (qvorum tunc Magister erat Volqvinus)*qvaedam intestina simultas et mirabilis qvaedam altercatio.Dicebant sane fratres,ipsorum iuris esse tertiam partem totius gentilitatis, qvam Dominus Episcopus vel verbo praedicationis, vel violentia expeditionis obtinere potuisset. Qvod cum Episcopus omnino eis negaret, facta est inter eos gravis discordia, ita ut multum contra ipsum in curia Romana laborarent, nec minus Dominus Episcopus suam sententiam confirmaret.* Qvare Innocentius III. Christianae reipublicae utile futurum ratus, compositionem svasit, et capita conventionis auctoritate sua approbavit, ea lege, ut Ordo tertiam partem terrarum Lettiae et Livoniae, concessu Rigensis Episcopi, teneret, et illarum ratione Magister Ordinis obedientiam sponderet, neutiqvam vero onus servitii praestandi imponeretur, nisi qvatenus ad defensionem ecclesiae, et operam bello contra infideles navandam pertineret: reliqvas terras, qvas extra Lettiam et Livoniam ditionis suae facerent, Episcopi beneficio non agnoscerent, et suo iure (salvis Imperii auspiciis) possiderent, *ep.141.d.l.* Ex qvibus licet perspicere, qva ex ratione et causa is ipse Ordo et summa dignitate auctus, et in Principum Imperii Ecclesiasticorum numerum relatus fuerit: qvod tamen serius, ac diu post tempora Volqvini usu venit, qvum Valterius Plettenbergius, XLIII. Magister Ordinis in

Li-

vonia in ſenatum Principum ritu ſolenni aſcriptus eſt, non abnuente Alberto Marchione, Ordinis Tevtonici Magiſtro ultimo, a qvo, in clientelam Polonicam ſe daturo, libertatem pactus *Cruciferorum*, Imperio nuncium remiſit. Qvam principalem dignitatem, et ſeſſionis ſuffragiiqve ius etiam teſtatur *R. I. 1530. §. 145. Conf. Chytr. Saxon. l. I. qvi Vandalia* (rectius Vendia) *inſcribitur p. 21. Io. Caſp. Venator lib. I. cap. 2. qvi Plettenbergium XLI. Ordinis Magiſtrum vocat, initio rationum ſumpto ab Hermanno Salzio, qvo gerente magiſtratum ſodalitatis Pruſſicae, Enſiferi in Ordinem Teutonicorum militum, qvi Cruciferi dicuntur, ſunt aſciti.*

VII. At enimvero iſtae lites, qvae inter Rigae Antiſtitem, et ſacrae militiae ſocios ſubinde excitatae ſunt, nihil impediunt, qvominus Alberto totam hanc inſtituti per Livoniam Ordinis laudem relinqvamus. Nam etſi non inermis, neqve inexercitatus miles erat Albertus, tamen ſuis viribus confidere non poterat, bellumqve indies acrius futurum providebat, et ſubeuntibus animum curis, validas cohortes et matura auxilia qvaerebat, prono in hanc ſententiam Pontifice, et liberaliter pollicente Dei opem, et omnis admiſſi veniam, ſi ad arma irent, qvibus pietas praetendebatur, revera autem agendi ſacri imperii cupiditas tegebatur. *Albertus Coialovviz hiſt. Lith. lib. III. pag. 75.* Gratum hoc Antiſtiti Rigenſium accidit, qvi ſciret alliciendi artes, et proſpera rerum fama, magnisqve praemiis milites invitaret. Horum flagrantibus animis opinio belli ſacri, et gloriae ſtudium, ditescendi ſpes, et aliena occupandi deſiderium faces addiderunt. Nam provinciae *infidelium*, qvae erant extra Livoniam, in belli pretium ceſſurae offerebantur: intra Livoniam haec una muneris adminiſtrandi lex erat,

ut, qvoties flagitaret necessitas, copias suas in campum deducerent, et pro re Christiana propugnarent : de cetero ad praestanda Episcopo servitia non astringerentur. *Id qvod ex monumentis illius seculi ; actis istorum temporis, et pactis utrinqve conventis, et Innocentii III. epistolis colligi haud obscure potest.* Ad haec illa sacerdotum eqvestrium sodalitas, qvae ab aris ad arma arcessita est, non audebat sibi sumere ius instituendi Ordinis in regione aliena, et Episcopo qvaesita, nisi Episcopus annueret, penes qvem concedendi auctoritas fuit. Hinc Albertus II. attritis Eqvitum rebus, enixe studuit, ut summa eius Ordinis transferretur ad Magistrum et fratres sodalitatis Tevtonicae, qvorum auspicio et ope vires reficere, et stare contra hostes possent. Qvod negotium etsi non statim confectum est, tamen huius Antistitis intercessio eo valuit, ut Ordinem ab Alberto I. conditum nollet opprimi, et aperte indicaret, eum sibi potissimum curae esse, qvem et in vitae consvetudinem, et arctissimam foederis societatem recepisset. *V. Petrus Dusburgius Chron. Pruss. part. III. c. 28. Paulus Oderbornius de vita Basilidis libro II. C. Schuz. an. 1238.*

VIII. Cum ex consensu et mutuo pacto Prussiae et Livoniae Eqvites sese obligarent, Hermannus a Salza, a gentili praedio cognomen hoc adeptus, cum dignitate Magistri generalis Ordinem Tevtonicum in Prussia regebat, qvi Ann. MCCXXXVIII. Fratres Livonicos, obseqvium professos, suo et successorum nomine tuendos suscepit. Non habenti idoneos sententiae auctores, qvi post Hermanni obitum, *Ensiferos* sodalitati Tevtonicae coniunctos putant, qvos Prussici annales coargunt, et tabulae confirmationis Pontificiae refellunt. Illud autem non ambiguis indiciis liqvet, caeso a Lithua-

nis

nis Volqvino, Eqvites Livonicos coaluisse cum Prussicis, qvod consilium pro rei necessitate susceptum atqve confectum est: etsi Volqvinus hanc gratiam ab Hermanno inire non potuit, magno qvidem detrimento Ordinis, et funditus perituri, nisi propter rei Christianae utilitatem petitioni tam aeqvissimae locus tandem datus fuisset. Qvae res labenti iam et fatiscenti Livonicorum militum Ordini opportuna accidit, et Gregorio IX. Pont. Rom. valde probata est, qvi hoc ad dignitatem suam pertinere crederet, ut eqvites Livonici, hoc praesidio tuti essent, et in fide ac clientela Tevtonicorum Prussiae permanerent. Qvare eam coniunctionem auctoritate sua firmavit, qvod haec corrigendae illorum fortunae ratio expeditissima videretur. Occurrebant animo superiores clades, et foedi eventus praeliorum cum barbaris commissorum, iamqve infesta Valdemari, Danorum Regis, consilia, in perniciem Livonicorum militum eruptura, timebantur, qvum stabili decreto opus erat, ut perpetua *coniunctione* adaugerentur vires utriusqve Ordinis, qvod caussa belli communis, et labor periculumqve par esset. *Petrus Dusburgius* memorat *Dominum Papam*, confecti negotii autorem, qvi non fuit alius, qvam Gregorius IX. eiusdem aetatis Pontifex, et in publicis tabulis, in qvibus Ordinis privilegia sanciuntur, nominatus. *Conf. Venator lib. 1. cap. 2. p. 26. Io. Is. Pontanus* cetera accuratus elegansqve scriptor, nimis studet Valdemari II. partibus, qvippe Vetfeldium nationis suae studiosissimum secutus, et Livonicos Eqvites non recte Templarios vocat, neqve in designatione temporum congruit, *hist. lib. VI. anno MCCXXXIV. C. Schuz in Chr. ad h. an.* commode intelligendus est, qvum hortatu Volqvini coniunctionem factam scribit, qvippe qvae ab eo qvidem vehementer

 ex-

expetita, ſed non impetrata, et aliqvanto poſt ipſius mortem ad exitum perducta eſt, prout Dusburgius confirmat. *Conf. Matthaeus Dreſſerus Iſag. Hiſt. millen. VI. p. 293. Chronicon Ordinis Cruciferorum in Hermanno a Salza. Chytraeus in* ſupputatione annorum diſcrepat, et annum *MCCXXXIV.* hac memorabili coniunctione inſignitum cupit. *Io. Baptiſta Ricciolius* in hoc argumento ſibi non conſtat, et res rationesqve conturbat. *Chronol. Ref. tom. III. p. 93.* Aliqvi hic confundunt approbationem Ordinis in Livonia coepti, et confirmationem coniunctionis Eqvitum Livonicorum ac Tevtonicorum: qvarum altera ab Innocentio III. facta eſt, altera ad Gregorium IX. ſpectat. Implicitae hic qvorundam rationes ſunt, qvas nihilo explicatiores reddidit *Chriſtophorus Hartknochius in Chron. Pruſſ. part. III. c. II. p. 279.* Vbi ſi pro Innocentio III. dixiſſet Honorium III. propius a vero dixiſſet. A. MCCXVI. Innocentius III. vivere deſiit, *apud Nauclerum vol. III. gen. XLI. h. an.* Huic ſuffectus eſt Honorius III. qvi annum MCCXXVI. ſupremum habuit, ſurrogato in eius locum Gregorio IX. *ut eſt apud eundem h. an.* Qvi omni ſtudio operaqve contendit, ut ſacrae expeditiones ſuſciperentur, et Ordini Eqvitum enſes ferentium, remedio neceſſitate expreſſo, conſuleretur. Hinc ſeqventia monumentis commendavit Nauclerus Vol. III. gen. XLII. *Erant per id tempus in Livonia fratres religioſi, vulgo dicti, de Gladio. Hi praeter crucem habebant in veſtibus gladios affixos, militabantqve pro fidei defenſione contra paganos. Et qvia videbant negotium Ordinis B. Mariae indies proſperari, habitis hinc inde tractatibus, per Rom. Pontificem voluntarie ſe paſſi ſunt Tevtonicorum religioni uniri.* Huc usqve Nauclerus, qvi conſtituit ſignatqve annum *coniunctionis 1239.* qvo Ponti-

fica-

ficatum Gregorius IX. Imperium Occidentis Fridericus II. Orientis Balduinus II. tenebat.

IX. Eodem tempore honeſtis utrinqve conditionibus approbatum eſt, ut Riga deinceps omnium Pruſſiae ſacerdotiorum caput eſſet, et ab omnibus Pruſſiae Antiſtitibus ſummo honore et veneratione *metropolis* agnoſceretur. Qvod rebus utrinqve ſine odio et invidia conſtituendis perutile, atqve ab aeqvitate haud alienum eſt viſum, ut, qvemadmodum Livonici eqvites, in fide et clientela Ordinis Mariani ſe futuros, magno Magiſtro fidem dediſſent, ſic Antiſtites Pruſſici deinde Archiepiſcopo Rigenſi obnoxii cenſerentur, aemulationumqve occaſiones inter utramqve nationem apto ſalubris temperamenti inſtituto praeciderentur. Statim ut haec acta ſunt, Gregorius IX. commodi et dignitatis ſuae cauſa, officio non defuit, et omnia, de qvibus ultro citroqve convenerat, rata habuit, atqve adeo Albertum huius nominis II. in ſerie Rigenſium Antiſtitum V. primum autem inter omnes Archiepiſcopum, ritu ſolenni inaugurandum curavit. *Pontano* igitur non fuit cauſa, cur dubitaret ſecundusne, an qvintus appellari mereatur, *in libro ſupra adducto an. M CC XXXIV.* Sed neqve hoc melius affirmat, Epiſcopos Livoniae Revalienſem, Torpatenſem ſeu Derpatenſem, Oeſilienſem, Curonicum, ſive Curlandicum ad metropolin Archiepiſcopi Lundenſis in Scania fuiſſe relatos. Hi enim perinde ac Epiſcopi Pruſſiae Culmenſis, Sambienſis, Pomeſanienſis, et Varmienſis, ex decreto Pontificis, ad metropolin Rigenſem pertinebant: Varmienſis poſtea exemptus, neminem praeterqvam Pontificem Rom. admiſit, ſed rebus in Livonia mutatis, non repugnante ſede Romana, metropolin Gneſnenſem agnovit. Fruſtra *Zeillerus* Habſaliae Epiſcopum annum rat,

cumqve ab Episcopo Oesiliensi distingvit, sui oblitus, cum ignorare non posset, Habsaliam Episcoporum Oesiliensium extitisse sedem, *in Livoniae nova descriptione p. 229. collat. p. 266.* Tum vero huius rei ratio habenda fuit Paulo Oderbornio, nimis audacter pronuncianti, Rigam semper fuisse metropolin. *Riga*, inqvit, *Archipraesulem semper habuit, in libro II. supra laudato.* Nam qvatuor certe Praesules Riga ab initio originis suae habuit, Meinhardum, Bertholdum, Albertum et Nicolaum: Archipraesulum dignitatem ibi auspicatus est Albertus II. In qvo annales ecclesiastici illius gentis cum externis scriptoribus, Martino Cromero, Arnoldo Vetfeldio, Davide Chytraeo, Io. If. Pontano, Caspare Bruschio, consentiunt, et summatim legi atqve conferri possunt Balthasar Russovius, et Aubertus Miraeus; *ille in Chronico gentis suae Germanico, hic in notitia Episcopatuum, et libr. de Orig. Ord. eqvestr.* ubi tamen plerunqve in nominum et rerum designatione haesitavit. Alioqvin de Archiepiscopo Scaniae fatendum est, eius auctoritatem et iurisdictionem *ecclesiasticam* in Septentrione olim latissime patuisse, atqve ex edicto Hadriani IV. Pontif. *primatum* regni Sueogothici tenuisse, et huius auctoritate muneris ecclesias ibidem procurasse, et Esthoniae, regno Sveonum tunc coniunctae, Episcopos imposuisse, ut intelligitur ex *Petri Cellensis ep. XV. lib. VI.* Qvare sic tandem Esthonia Polonis invasoribus erepta, et pace Olivensi cessa, postliminio rediit ad Svedos, *qvorsum spectat* §. *IV. pacis Olivensis.*

X. Postea Livonici Eqvites, redintegratis *coniunctione* viribus, maiori in finitimos odio exarserunt, Danis-

aisqve pactione placatis, ductu Hermanni Valki Magiſtri Ruſſis Pleſcoviam eripuerunt: hinc cum ingenti exercitu ad Curonos ſubigendos proceſſerunt, ac Lithuanis iuſta acie profligatis, coepto bellandi adeo non deſtiterunt, ut qvoqve Semigalliam peterent, ac ditioni ſuae ſubiicerent, et rebus ſecundis elati, cladem ſibi, ac prope Ordini ſuo interitum afferrent. Nec mirum eſt, expeditiones eas non eſſe proſperas, qvae iuſta ex cauſa non ſuſcipiuntur, qvamvis fortuna ad tempus indulgeat, et ambitioni blandiatur. Nam et ante fatalem converſionem praeferoces Samogitas, qvorum impetus frangi non poterat, domuerunt, et finium controverſias cum Lithuanis ferro et armis tranſegerunt, et belli Polonici molem fortiter ſuſtinuerunt, donec ſuis tantum viribus, nondum coniuncta Lithuania, militaret. Ruſſos e ſylvis et ſolitudinibus egredi auſos, in ipſo belli conatu repreſſerunt, cum nondum Scythis in Aſiam porrectis imperarent, qvorum regna Baſilides oppreſſit, et Caſani atqve Aſtrachani acceſſione auctus, potentiam Livonicae ſodalitati terribilem conflavit. Priusqvam vero ab externis hoſtibus infeſtati et attriti ſunt, armis in viſcera verſis, ignari inſtantium, haud obſcura ſigna exitii dederunt. Etenim proſperis rebus, bellorumqve ſucceſſibus inflati, contra promiſſorum pactorumqve fidem, multa inſolenter fecerunt, et omnem Archiepiſcopi Rigenſis poteſtatem ſibi ſumere, iusqve et dignitatem Livoniae Principis, qvae ad eum ſpectabat, ſibi tribuere, et arces poſſeſſionesqve invadere, et trahere ac transferre opes, et qvovis modo incepta perficere decreverunt. Inter hos *Ioannes Oſthoffius a Mengeden*, Magiſter Livonorum Eqvitum, ira et ambitione incitatus, copias eduxit, et Sylveſtrum Rigae Ar-

chi-

chiepiscopum adortus est, nec cupiditati suae modum statuit, et pacem foedusqve rupit, eo maxime rerum statu, qvo Tevtonici Eqvites bello Polonico distracti, de summa rerum periclitabantur. Qvibus rebus evenit, ut neutri suam dignitatem tueri possent, nec meliore loco essent res Prussorum, qvos praeter alia temporum mala, tunc summa difficultas numaria premebat, adeo ut conducti milites ob stipendia non persoluta turbarent, et plerasqve Prussiae urbes pignoris nomine Polonis obligarent, qvas Casimirus Rex repetenti Magistro generali neutiqvam reddidit, et qvomodo reliqva Prussia poniretur, cogitavit, *Vid. prater Russovium Chytraeus p. 20. d. 1. Venator lib. II. cap. 8.* Sed hos aliosqve superiorum Livoniae Magistrorum errores correxit Valterius Plettenbergius, cuius prudentia omnium monumentis celebratur, et fortitudo notior testatiorqve est, qvam ut hoc loco a me describatur. Qvi simul atqve ad provincialis Magistri dignitatem pervenit, nihil antiqvius habuit, qvam ut intestina Livoniae dissidia componerentur. Id consilium ei bene cecidit, postqvam Rigenses cum Ordine in gratiam redierunt, et metu communis periculi, qvod a Russis imminebat, auxilii atqve officiorum societate denuo se coniunxerunt. Qvare Russos in Livoniam progressos repulit, exercitumqve eorum fudit, nec multo post praelio apud Plescovium commisso, magnam hostium stragem edidit, et Russorum Scytharumqve circiter centena millia delevit, reliqvi fuga dilapsi, vel audito Germanorum nomine, cohorruerunt. Hinc Russi qvinqvaginta annorum inducias petere coacti, Livoniam populari desierunt, nec sine perturbatione cladis proximae recordati, victores Germanos *viros ferreos* appellarunt. *A-*

le-

lexander Gvagninus in Sarmatia Europaea , et ſpeciatim in Livoniae deſcriptione. Hic eſt Plettenbergius, qvem Carolus V. in Principum Imperii numerum aſcripſit, qvo Magiſtri provinciam tuente, eqvitum Livonicorum res maxime floruerunt.

XI. Cum Valtero Plettenbergio, Ordinis huius felicitas extincta eſt, propterea qvod ſeqventes Magiſtri ſublata aeqvitate, et neglecto concordiae ſtudio, per malas dominandi artes ad opprimendum Rigae Archiepiſcopum, et occupandum totius Livoniae imperium connitebantur. Grave hoc inprimis videbatur Archiepiſcopo Gvilielmo, ſummae familiae Principi, magnisqve neceſſitudinibus innixo, et Regis Poloniae Sigismundi ex ſorore nepoti, haud paſſuro eripi libertatem. Qvam cum ſuis viribus tueri non poſſet, cum Rege Poloniae de patrocinio ac defenſione actum eſt, qvod Eqvites, potentia ſua fretos, ab incepto non retraxit. Movetur bellum, et in arce Kokenhuſana obſidetur Archiepiſcopus, nec multo poſt ad deditionem compulſus, in cuſtodiam datur, ac integro anni ſpatio ibi detinetur. Poſt haec Sigismundus Auguſtus rei indignitate permotus, miſit legatum cum plenis mandatis, qvi Magiſtrum ad liberandum e vinculis Marchionem exhortaretur. Sed ille ſuo et Ordinis malo pertinax, exorari non potuit, ratus eam Praeſulis captivitatem per ſibi eſſe opportunam, qva viam muniiſſet ad opprimendum Archiepiſcopum, maxime Ordini ſuo metuendum. Erat is qvidem multas ob res inviſus, inprimis autem hanc ob cauſam, qvod ſuo arbitratu qvaedam contra inſtituta et leges feciſſet, neqve expectato Procerum eccleſiaſticorum conſenſu, *Adiutorem* ſibi Chriſtophorum Ducem Megapolitanum conſti-

tuiſſet, et cum Rege iam diu Livoniae inhiante, atqve cum agnato Alberto, ab Imperii ſocietate averſo, ad extirpandos Ordinis ſui Eqvites conſpiraſſet, qvippe qvod, literis interceptis, palam eſſet. Archiepiſcopus infitiatione facti ſe defendebat, iure ſuo non ceſſurus, qvod non dubitaret, Regi ſe eſſe curae, cuius amicitia et neceſſitudo ſpem liberationis faciebant. Multum vero in Magiſtri, Gvilielmi Furſtenbergii, moderatione deſideratum eſt, qvi legato rebus infectis dimiſſo, Regem pro nepote ſolicitum, hac repulſa vehementer commovit, ut eas Magiſtri iniurias haud negligeret, bellumqve ex SCto Procerum decerneret, ſtimulante eum Caſpare Munſtero, qvi Magiſtrum ſibi in eo munere praelatum, ſpreti pacis conſilii poenam dare cupiebat. Qvare ut Furſtenburgius totum belli Polonici impetum exciperet, neceſſe erat, niſi eum mox conſilii poenituiſſet. Rex etſi ad expeditionem paratus, tamen vicit animum, iramqve cohibuit, et placari ſe paſſus eſt, ſi qvidem conditiones de reſtituendo Archiepiſcopo, et ſarciendis damnis impleret. Non obniti auſus Magiſter, omnia facturum ſe recipit, et Archiepiſcopo cuſtodia liberato, Regem adit, et dicta promiſſaqve praeſtat. *Alex. Gvagninus in deſcriptione Livoniae, Tilemannus Bredenbachius in hiſtoria belli Livonici p. 226. ſeq.*

XII. Poſtea e vita exceſſit Archiepiſcopus Rigenſis, qvando Sigismundus, Livoniam defenſioni ſuae imparem conſpicatus, flagitavit, ut ſacramentum ſibi diceret, fidemqve obſeqvii religione obligaret. Chriſtophorus Mecklenburgius, qvem *Adiutorem* Gvilielmus ſibi aſciverat, foedere et amicitia Erici Sveonum Regis confir-

firmatus, totam Archiepiſcopi regionem ſibi vindicabat, ſed in initio et conatu reſiſtendi captus, atqve in Poloniam abductus, plus qvinqve annis in cuſtodia permanſit. Cetera Livonia, qvae Ordini parebat, captivitate Magiſtri Furſtenbergii, cuius liberandi gratia Ferdinandus Caeſar, et Magnus Tevtonici Ordinis Magiſter VVolffgangus, dimiſere Legatos in Ruſſiam, qvi poſt multas negotiorum itinerumqve moleſtias, ſpe fruſtrati in Germaniam redierunt, Furſtenbergius, in qvem Ruſſorum Imperator culpam belli contulit, diu in vinculis habitus, et in ea calamitate mortuus eſt, cum totus ille tractus, qva in Ordinis fines deſcriptus erat, magno in metu periculoqve verſaretur. Ita potiundae Livoniae occaſionem nactus Rex, amplas et opulentas, ac ſangvinis Germanici impendio partas regiones, ab Imperio Germanorum, ſine Imperatoris et Principum aſſenſu ſeiunxit, terraſqve antea Archiepiſcopo, et Magiſtro obnoxias, in ditionem Polonicam redegit, atqve in Lettia et Livonia *ducatum* inſtituit, ac regno Poloniae coniunxit: Curlandiam et Semigalliam Gotthardo Kettlero, qvem Furſtenbergius *Adiutorem* ſibi ſumpſerat, titulo et dignitate Ducis lege beneficiaria tenendas, MDLXI. attribuit atqve conceſſit. *V. Salomon Neugebauer hiſt. Polon. lib. VIII. Chytraeus in Saxonia p. 21.* Revalia, murus et propugnaculum contra Ruſſos, Erico Sveonum Regi ſe permiſit, et Magiſtro Livoniae obſeqvium renunciavit, qvam tota deinceps Eſthonia ſecuta eſt, et imperio ditioniqve Regis ſe ſubiecit. Priusqvam hoc fieret, Carolus V. ut pacta Gandavenſia docent, patrocinium tutelamqve huius provinciae Regi Svediae obtulit, propterea qvod Ruſſi cum infeſtis ſignis in Harriam moverant, et omnia crudeliter

diripuerant, Revaliam occupaturi, nisi Revaliensis populus, accepto praesidio, contra vim impetumqve hostium se firmasset. Haec Ioannis Basilidis irruptio contigit anno MDLV. qvo terror et desperatio plurimorum animos incessebat, cum immanitatis Russicae nullus finis modusqve esset, et rapinae, caedes, vastitasqve et solitudo passim conspicerentur. Igitur vel deditione paciscenda servitus Russica, vel patrocinium praesidiumqve Svedicum certe admittendum erat. Caesar, praeter alias rerum temporumqve difficultates, magno locorum intervallo disiunctus, opem ferre non poterat, neqve alia liberandi ratio occurrebat, qvam ut in patrocinii clientelaris fidem acciperetur. Qva de causa Ferdinandus I. et Maximil. II. non repugnarunt, qvominus tota ea provincia sub tutela Svedica se defenderet, et suo atqve Imperii iure servato, consuleret saluti suae, ac profligaret Russos, qvi iam plerasqve urbes et tractus, in potestate sua habebant, et cupiebant, ut Magnus Holsatiae Dux fiduciarium et clientelare regnum, beneficio Ioannis Basilii agnoscendum, conseqveretur. V. *David Chytraeus Chron. Sax. lib. XX. Simon Schardius rerum Germanicarum c. IV. p. 140. Michael Caspar Londorpius Act. publ. cont. lib. IX. cap. I.*

):o:(